

EEN ONHISTORISCHE HISTORIEPRENT

door MR. H. C. HAZEWINKEL

BELANGRIJKE gebeurtenissen uit de vaderlandse geschiedenis werden, ook in een tijd, toen er nog geen persfotografen waren om ze op heterdaad te betrappen, steeds op de voet gevolgd door de uitgave van prenten, die de tijdgenoten op allegorische of min of meer exacte wijze een beeld wilden geven van wat uit kranten of vlugschriften of alleen maar van horen zeggen tot hen was doorgedrongen.

Soms voegden de tekenaars zich bij de vloot of het leger, als er een belangrijk treffen te verwachten was, om hun indrukken ter plaatse in schetsen vast te leggen; zo is het bijv. bekend, dat Willem van de Velde aan boord van een oorlogsschip verschillende beroemde zeeslagen heeft meegemaakt en dat Dirk Langendijk anderhalve eeuw later, in 1799, naar Noord Holland gezonden werd om een reportage te maken van de inval der Engelsen en Russen. Maar meestal maakten de graveurs alleen maar gebruik van de aanwijzingen van ooggetuigen en van bestaande afbeeldingen van scheepstypen en stadsgezichten.

Al deze prenten, of ze nu zee- of veldslagen, belegeringen of feestelijke intochten, vredesonderhandelingen of volksbewegingen voorstellen, worden thans door het nageslacht, waarvoor ze eigenlijk niet bestemd waren, met piëteit bewaard; het Rijksprentenkabinet en de Atlas van Stolk bezitten er een uitgebreide collectie van, waaruit herhaaldelijk met dankbaarheid geput wordt voor de illustratie van historische werken en artikelen.

Zo zijn het vertrek van stadhouder Willem III in 1688 en zijn landing in de Torbay op een hele reeks etsen en gravures ver-
eeuwigd: hieronder zijn prenten van D. Marot, D. Stoopendaal, R. de Hooghe en J. van den Aveele. Curieus zijn twee etsen van laatstgenoemde, die beide hetzelfde onderwerp op verschillende wijze behandelen en beide bestaan uit twee boven elkaar geplaatste voorstellingen.

De eerste heeft onderaan het vertrek uit Hellevoetsluis en boven de landing in de Torbay met rechts onder het adres van de uitgever, J. Tangena te Leiden (Atlas van Stolk, No 2743, en Muller No 2716). Het merkwaardige nu is, dat de onderste afbeelding een

afdruk is van dezelfde plaat, die in 1660 gemaakt was op het vertrek van Karel II van Scheveningen naar Engeland, met weglating natuurlijk van het bovenschrift: 'Uyttocht van S. Maj. v. Groot Brit. van de Holl. kust te Schevelinge nae Eng.' (Muller No 2159), waarvan de sporen echter nog duidelijk zichtbaar zijn. Het bovenstuk is er door Van den Aveele bij gegraveerd. Dergelijke brutale ontleningen kwamen destijds meer voor; er was trouwens nog geen auteurswet die daartegen waakte.

De andere ets vertoont dezelfde evenementen op een andere manier: ónder weer het vertrek van de Prins op 11 november 1688 en boven zijn aankomst in Engeland op 15-16 november. De uitgever is J. Robijn in de Nieuwe Brugsteeg te Amsterdam (Muller No 2715). Deze prent is als voorstelling bijna geheel identiek met een ets van Romeyn de Hooghe (Muller No 2713); alleen worden dáár de afbeeldingen gescheiden door een hollandse en franse uitlegging van de cijfers in de plaat en door het portret van de prins. In de onderste plaatrand rechts lezen we: Hekhuisen ing. ad viv. del. 17 nov. 1688; links: R. de Hooge f. en in het midden: Ad. Oossaan exc. Amstelod.

Vermoedelijk zijn de etsen van Van den Aveele en Romeyn de Hooghe, waarvan de eerste door een grotere duidelijkheid uitmunt, beide gemaakt naar Hekhuisen's tekening.

Van den Aveele is als graveur minder bekend dan Romeyn de Hooghe. Thieme Becker weet te vertellen, dat hij, vermoedelijk omstreeks 1655, in Amsterdam geboren is, later in Leiden woonde en in 1698 naar Zweden vertrok om te helpen bij de uitvoering van het grote geïllustreerde werk 'Suecia antiqua et hodierna', dat in 1716 voltooid is en waarvan 160 prenten van zijn hand zijn.

Van zijn in het vaderland gemaakte prenten is de vroegst bekende de grote voorstelling van een opgetuigd schip, opgenomen in J. Robijn's *Hollandsche Scheepsbouw* (Amsterdam, 1678). De grote reeks afbeeldingen van het landgoed Sorgvliet bij Den Haag en een dergelijke serie van het landgoed Anguien (bij Hal in België) zijn opmerkelijke prestaties. In Zweden heeft hij behalve zijn medewerking aan het bovengenoemde werk ook veel portretten e.d. voor de illustratie van boeken gegraveerd. Later werd hij voorlezer in de Hollandse Keik te Stockholm, geraakte in behoeftige omstandigheden en overleed op 18 mei 1727.

Van den Aveele was ook de auteur van een prent op het vertrek

van Maria Stuart, die haar gemaal op 20 februari 1689 naar Engeland volgde (Atlas van Stolck No 2772 en Muller No 2728), met bovenschriften in drie talen: hollands, frans en engels ('Vertrek van H.H. Mevrouw de Princesse van Orange na Engeland') en een legende (A-L). Men ziet de vertrekkende vloot met Brielle op de achtergrond. Op de voorgrond rechts ligt het statenjacht waar H.H. afscheid neemt van Heren Gedeputeerden en daarnaast het transportjacht met de koninklijke vlag: het wapen met daarboven de woorden 'Pro religione et libertate' en eronder 'Je maintiendrai'. Op het dek blazen trompetters op hun bazuinen en gooien matrozen van blijdschap hun mutsen in de lucht. Het adres is van J. Tangena te Leiden.

Deze op zich zelf al zeldzame prent heeft een pendant in een aan Muller onbekende ets in de collectie Bodel Nijenhuis in de Leidse Universiteits Bibliotheek. De voorstelling is volkomen identiek, alleen de horizon is veranderd: in plaats van het silhouet van Brielle zien we het panorama van Rotterdam en de tekst en de legende zijn weggelaten, al vallen er nog sporen van de letters te ontdekken. Blijkbaar is de prent nooit uitgegeven, aangezien ook de naam van de uitgever ontbreekt. Het stadspanorama is blijkbaar ontleend aan Joost van Geel's gezicht op Rotterdam van 1665 (zie Rotterd. Jaarboekje 1931, blz. 9 vlg.), waarmee het frappante punten van overeenstemming vertoont.

Nu staat het vast, dat Mary Stuart in februari 1689 niet over Rotterdam naar Brielle is gereisd, maar over Maassluis. Zo vertelt bijv. de Hollandse Mercurius: 'De Princes verliet den 18 's-Gravenhage, verselt door de Heeren van Obdam, Alewijn, Valkenier en Steenhuysen, Gedeputeerden van Hollant; dan kon haer niet onthouden, in 't aenschouwen van een tallelose menigte Menschen, Tranen te storten en te verklaren het wee, dat haer deed het ruymen van een Lant, waer in sy de Humeuren met het hare soo overeenkomend gevonden had. Een caros met twee Paerden bracht haer te Maessluys; een Binnenlants Jacht in den Briel, daer de Hollandtse Gedeputeerden nochmaels affscheyt namen en een Conings (jacht), waer mede sy den 20 's middaghs ten half twee uytliiep, den 21 voor Marygate, den 22 te Greenwich en wijders onder de toeloop van duysenden Engelse en het lossen van 't Geschut op den Tour in 't voorby varen te Withal, door haer Gemael en de Princès van Denemarken verwelkomt. . .'

Men vraagt zich af, wat Van den Aveele er toe bewogen kon hebben het silhouet van Brielle op de koperplaat te vervangen door dat van Rotterdam en de letters van de legende uit te wissen, met behoud van zijn eigen naam als auteur: 'Joh v. d. Aveelen inv. et f. 1689'. De prent zou natuurlijk onverkoopbaar geweest zijn. Misschien heeft Rotterdam als achtergrond hem compositorisch meer bevredigd en moeten we de in een enkel exemplaar bewaard gebleven prent beschouwen als een proeve van bekwaamheid in het veranderen van koperen platen of in het componeren van niet bij elkaar horende motieven, zoals tekenaars van stadsgezichten vaak ook arbitrair selectief te werk zijn gegaan en er niet tegen hebben opgezien, elementen van een bepaald stadsbeeld in dat van een ander over te brengen, tot groot ongerief van latere generaties, die belang stellen in de oude topografie.